

AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM FŐBB TÁRSADALMI, KATONAI TÖRTÉNESEI ÉS AZOK HATÁSA SZOLNOKON (1956. OKTÓBER 23-NOVEMBER 08)

A félévszázada történt. Az akkori magyar pártvezetés válsága, a reformtábor és a diák mozgalmak erősödése, valamint a nemzetközi helyzet, mindenek előtt a lengyel események (Wadislaw Gomulka a „szovjetrosszallás” ellenére történő párt első titkára választása, szuezi válság), hatására, nálunk is fel erősödött a társadalmi-politikai vihar szele. A korábbi évek mulasztásai, hibái következtében felhalmozódott társadalmi-politikai feszültségek következtében a fővárosban, de az ország több pontján is a népfelkelés elemi erővel tört utat magának. A hatalmát konzerválni akaró, és a népi megmozdulásokban résztvevő erők közötti küzdelem egy ponton fegyveres összecsapásokba torkollott. Ekkor a Gerő-féle vezetés, nem bízva népében és annak fegyveres erejében, szovjet katonai beavatkozást kért. A fegyveres harc célja: a hatalomért vívott harc, és a nemzeti függetlenség helyreállítása volt. Ennek megfelelően a követelések között szerepelt a szovjet csapatok hazánk területéről történő kivonása, kilépésünk a Varsói Szerződésből, társadalmi rendszerünk és a politikai élet demokratizálása, a jogállamiság megteremtése, az emberi és polgári jogok biztosítása. A paraszti gazdaságok termelési szabadságának támogatása. Ezeket törekvéseket, a forradalom mértékadó erői a szocialista viszonyok keretei között kívánták megvalósítani.

A célkitűzések, és a társadalmi-politikai törekvések, követelések természetesen Szolnokon sem voltak mások. Mégis, a város stratégiai, katonai helyzete, és az akkori események sajátos összecsengése miatt, több alkalommal is olyan helyzetbe került Szolnok, hogy országos léptékű események részesévé vált. (pl. szovjet katonai intervenció, a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány - FMPK - megalakulása stb).

I. A forradalmi események, és a katonai alakulatok viszonya Szolnokon

A Budapestről érkező hírek hatására Kálmán István a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Szolnok Megyei Bizottságának (székhelye a mai Baross út 22-ben volt) első titkára október 23-án megbeszélést tartott a végrehajtó bizottság tagjaival. Elhatározták, hogy a megyei, városi és járási pártbizottságok tagjait fel-fegyverzik, és így mintegy 800 fő pártaktivista fogja majd védeni a megyében a pártszékházakat.¹

A budapesti Építőipari és Közlekedési Egyetem szolnoki karára, 23-án késő délután érkeztek meg a budapesti, szegedi és a gödöllői egyetemekről szállingózó hírek. Az egyetemi kar nagy előadótermében Gál Zsuzsa a Szabad Ifjúság című újság, szolnoki munkatársa adott tájékoztatást a történekről. Ekkor valaki a több száz fős tömegben kihangosította a rádióban éppen elhangzó Gerő beszédet, ami csak „olaj volt a tűzre”. A szolnoki hallgatók azonnali hatállyal kiléptek a Dolgozó Ifjúság Szövetségéből (DISZ) és az újból megalakított egyetemi ifjúsági szervezethez, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségéhez (MEFESZ) csatlakoztak. A budapesti egyetem által kiadott 10 pontot, még négyel megtoldották. Lengyel János és Gellei Kornél színész és Klein Sándor színházi alkalmazott invitálására, a fiatalok átmentek a Szigligeti Színházba, ahol ekkor épp a Marica grófnő című operett előadása folyt. A két színész és az ifjúság néhány képviselője felment a színpadra. A közönség körében némi meglepettség, és zavar volt tapasztalható. Ekkor Lengyel János a színpadról a következőket mondta a hallgatóságoknak:

„...amíg önök nyugodtan szórakoznak, addig pesten kitört a forradalom. Ledöntötték a Sztálin szob-

---

¹ Dr Cseh Géza: Az 1956-os forradalom Szolnok Megyében. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. 2001. 7. o.

rot, a rádiónál könnygázbombát használnak az államvédelmi csoportok és a tömegbe löttek.”²

Ezután Varga D József (vagy Lengyel János) elszavalta a Nemzeti dalt, majd a színházban lévők (közönség és a művészek), a zenekar kísérete mellett elénekelték a himnuszt.³ Szolnokon tehát 1956. október 23-án így kezdődött a forradalom.

Október 24-én délelőtt (de inkább délután), 4-500 fős tömeg tüntetet Szolnokon (jelszavaik között a címerek, jelvények leszedése, a nép felfegyverzése, szovjetcsoportok kivonása szerepelt). Ekkor egy olyan esemény történt, ami könnyen tragikus fordulatot vehetett volna. A tüntetéssel egy időben folyt az 54. (szovjet) pontos ezred átvonulása a városon, harcokocsik kíséretében. Néhány (az akkori hivatalos jelentés szerint) „gyermek” az út mellé leszórt bazalt kövel (javítás céljából volt a főút két oldalán) megdobálta a harcjárműveket, és az egyik szovjet katonát, aki a harcokocsi toronyba állt, fején találták. A szovjetek részéről ekkor, figyelmeztető lövést adtak le (mintegy 8-10-et). Úgy 15-16 óra körül a Helyőrség-komendáns Hivatal előtt volt tüntetés, itt is, a „címerek és a csillagok” eltávolítását követelték. Itt a hivatalvezető (Bíró százados), miután beszédét befejezte, az épületről és az egyenruhájáról leszedette, illetve leszedte a régi címereket, és jelvényeket. A tüntetők nagy ováció közepette és a hadsereget éltetve távoztak. Este a város fellobogózott 1848-as emlékművénel, tüntetés volt, ahol diákok és munkások vettek részt, vegyesen. A szobor talapzatán négy vasutas állt, nemzetiszínű zászlót tartava a kezében. Az eseményen részt vett a Honvéd Killián György Repülő Hajózó Tiszti Iskola (továbbiakban Killián Iskola) nyolcfős tiszti küldöttsége is. A rendezvényen közel tízperces beszédet mondott Szabó (Floki) József őrgy (a Killián Iskola ez év augusztusában megszüntetett repülőképző-ezredének parancsnoka). A katonaszónok elmondta hallgatóságának, hogy a szolnoki katonaság a forradalom erői mellett áll. Miután elénekelték a himnuszt, a tüntetés véget ért, a résztvevők lassan otthonaikba távoztak.⁴ Ezen a napon a tüntetők összetörték a pártbizottság hirdetőabláját és a falon lévő Beloiannis emléktáblát, leverték a vörös csillagos feliratokat, az egyenruhásokat jelvényeik nemzetiszínű-szalagra történő lecserélésére szólították fel.

Október 25-én Gelencsér Miklós, a Magyar Távirati Iroda (MTI) szolnoki kirendeltségének a vezetője, valamint a színház színészei közül többen, Pauló Lajosnak, a színház párttitkárának vezetésével, meggyőzték Szolnok Megye Pártbizottságának vezetőit, hogy a miskolci példát követve, válasszanak Munkástanácsot Szolnokon is. Kálmán István, az MDP Szolnok megyei első-titkára, 26-ra, népgyűlésre hívta, a megyeszékhely gyárainak, üzemeinek dolgozóit, és itt ismertetik a Gelencsér Miklós és társai által összeállított 16 pontot. A követelések között a hitelüket-vesztett személyek pártvezetéséből és a kormányból történő eltávolítása; Farkas Mihály és társai perének nyilvános tárgyalása; a tervgazdaság erőltetett rendszerének és gyakorlatának felülbírálatának szerepelt. De foglalkoztak a külkereskedelmi szerződések nyilvánosságra hozatala; az uránium és az alumínium nemzeti célok érdekében történő, békés felhasználása; a bérrendezés, és a nyugdíjkorhatár leszállítása; az erőszakos tsz-szervezések megszüntetése, a beszolgáltatási rendszer felülvizsgálata; lakásviszonyok javítása kérdéseivel. A követelések között szerepelt a teljes vélemény- és sajtószabadság megvalósítása; továbbá a Szovjetunióban elítélt hadifoglyok hazatérése, a szovjet csapatok haladéktalan kivonása hazánk területéről, a szabad képviselőválasztás, és végezetül március 15, és október 6-a ünnepnappá tétele. Ezek a követelések magukban foglalták az akkori időszak bel- és külpolitikai feszültségeinek szinte minden kritikus pontját, területét. A pontokba foglalt követelések mellé rövidszövegű rölapokat is írtak, amelyek rendre és nyugalomra intettek.⁵

Huszonhatodikán reggel, a város üzemeiben már be sem indult a munka, az emberek a „párt hívó szavára” megindultak a városközpont felé. A Kossuth téren tíz óra környékére összegyűlt sokaság előtt Kálmán István nyitotta meg a népgyűlést, beszédét a következőkkel kezdte: „*Nehéz forradalmi időket élünk, feltámadt a nép igazi alkotó ereje...*”, majd mondanivalója folytatásaként felolvasta a 16 pontot, és bejelentette, hogy délután a városi tanács dísztermében megválasztják a városi Munkástanácsot. Javasolta, hogy a népgyűlés résztvevői délelőtt válasszák meg az üzemeikben a Munkástanácsokat, és a délutáni városi esemény küldötteit. Kálmán után, a városháza erkélyén egymást követték a szóno-

² Dr Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei. 5. 2003. 7-8 o.

³ Dr Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 8. o.

⁴ MN HM „Killián Gy.” Repülő Hajózó Tiszti Iskola parancsnok jelentése. 1957. HM Levéltár Bp (Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárból) 00530. o.

⁵ Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 8-9. o.

kok, az utolsó felszólaló (egy Molnár nevű építkezési brigádvezető azt indítványozza, hogy kérdezzék meg a honvédség képviselőjét arról, hogy a katonák a forradalom mellett állnak-e? A megszólításra Mihály őrnagy (a Killián Iskola híradó főnöke, akit a népgyűlésre hangosítási feladatok végrehajtására küldtek ki) a következőket mondta:

„*a Helyőrség Parancsnoka azt üzeni Szolnok város lakosságának, hogy legyen mindenki nyugodt a megalakuló Munkástanácsban a honvédség is, képviselteti magát*”, a bejelentést a mintegy 15-20 ezer fős tömeg (amelyben nem csak szolnoki lakosok voltak) megnyugvással vette tudomásul.⁶

A Népgyűlést követően, a résztvevők egy része elvonult az üzemekbe, hogy Munkástanácsot és küldötteket válasszon, míg a téren maradók a város szovjet emlékműveihez vonultak. A színháznál lévő, szivar alakú oszlopot először a Kőolajkutató Vállalt teherautójával kísérelték meg ledönteni, mivel ez nem sikerült, végül egy traktorral érték célját. A megyeháza mögött felállított, szovjetkatonákat, ábrázoló domborművet, a Versey György Gimnázium és a Gépipari Technikum tanulói törték össze vasrudakkal. A rendelőintézet (ismertebb nevén SZTK) előtti emlékoszlopot a demonstrálók megrongálták, a rajta lévő feliratot bemázolták, de az emlékmű szétbontására nem került sor.⁷

A délután 2 órára összehívott gyűlés helyszínének a városháza díszterme kicsinek bizonyult, ezért a küldöttek megyeházára mentek át. Az esemény iránt érdeklődést mutató emberek sokasága (6-8000 fő) szintén oda vonult, és ott várta a választások végeredményét. Kálmán István vezette le a választást. A különböző szakterületek vezetőinek személyére vonatkozó javaslatokat „bekiabálás útján” jegyezték föl, majd a listára felkerült neveket kézfelnüjtással szavazták meg. A városi Munkástanács elnökévé Dancsi Józsefet választották meg (Kálmán Istvánt is bizalmat kapott, ő azonban nem vállalt tisztséget). A biztosok, az elnökkel együtt 20 fős Intézőbizottságot alkottak.⁸ A gyűlés befejeztével a választás végeredményéről tájékoztatták a megyeháza előtt várakozókat (a tüntetők követelték Juhász Imrénének a megyei tanács elnökének és Zsemlye Ferenc elnökhelyettesnek a lemondását, ami „némi unszolás” után meg is történt). A megyeháza előtt a „hivatalos bejelentések után”, több hozzászólás is elhangzott. Így például a Tiszaföldvár képviselőjében Hegyi Teréz tanuló, a megyeháza erkélyéről olvasta fel a helyi diákság 12 pontba foglalt követelését.⁹ A rendezvény befejeztével az emberek nem akartak a megyeháza előtti térről elmenni. A fiatalok, egyetemisták, munkások fegyvert követeltek azért, hogy Budapestre menjenek, és ott bekapcsolódjanak a harcokba. Végül mintegy 700-800 fő elindult a katonai repülőterre (erről részletesebben majd később), míg a téren maradók egy másik csoportja dr. Sebők András főorvos vezetésével a szolnoki rádió stúdiójához vonult. Mivel ide bemenni nem tudtak, ezért lassan mindenki elindult hazafelé.¹⁰

Október 27-én egyrészt az előzőnapon a rádióban elhangzott Kádár beszédben elhangzottak, valamint a szolnoki munkástanács személyi összetétele (8. számú lábjegyzet) miatt, a „frissen” választott testület felvette a Szolnok Megyei Forradalmi Munkás-Paraszt- és Katonatanács nevet (a köztudatban azonban, a Szolnok Megyei Munkástanács megnevezés maradt meg).¹¹ Ettől kezdve, a politikai küzdelem az „utcaról, a munkástanácsba tevődött át”.

A forradalmi események hatása a katonákra, a katonai alakulatok tevékenységére. Szolnok megye területén: Jászberényben, Karcagon, Kunmadarason, Mezőtúron és Szolnokon állomásoztak katonai alakulatok. Szolnokon települt a Honvéd Killián György Repülő Hajózó Tiszti Iskola (Kablay Lajos alezredes), - Légvédelmi tüzér Tiszthelyettes-képző Iskola (Kanász Béla alezredes), 27. Légvédelmi Tüzér Ezred. (Szathmári József százados) 86. Aknavetős Ezred, és a Mester (Besenyszögi) úton a 19.

⁶ - Killián Iskola parancsnok jelentése. 00531-00532. o.

- Szikszai Mihály: Tiszaföldvár története (1876-1993). Kelemen Éva, Pató Mária, Szlankó István: Tiszaföldvár, 2002. Tiszaföldvár. 102. o.

- Dr. Cseh Géza: Az 1956-os forradalom Szolnok Megyében c. írása szerint akár 25-28 ezer fő is lehetett. 13. o.

⁷ Dr. Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 10. o.

⁸ Mivel a tanácsba többen, a Szolnok környéki településekről érkeztek, illetve korábbi munkaköri hatáskörüknél fogva (kórház orvosai, rendőr-főkapitányság tisztjei, bíróság és a tanács bírái, illetve osztályvezetői) megyei szintű hatáskört láttak el, ezért jogos igényként vetődött fel, hogy a munkástanács, ne városi „rangú legyen”.

⁹ Szikszai Mihály: Tiszaföldvár története (1876-1993). 102. o.

¹⁰ Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 11-12. o.

¹¹ - Fekete István: 1956 szolnoki katonai eseményei. Zounek 18. száma Szolnok 2003. 234.-235. o.

- Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 11-12. o.

Műszaki Zászlóalj (Nagy Ignác százados). Szovjet katonai alakulatok pedig: Jászberényben és Szolnokon állomásoztak.¹² Október 22-én este, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) helyi szerveit riadóztatták. A megyében 85-fős állománnyal rendelkeztek.¹³

Október 23-án a 20.00-kor a Honvédelmi Minisztérium (HM) ügyletes tábornoka, a Magyar Néphadsereg részére riadót rendelt el. Ezt követően, az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokság (OLLEP) vezetője, Madarász Ferenc vezérőrnagy intézkedést adott ki. Ennek megfelelően 24-én 04.00-kor, Nádor ezredes a légierő parancsnoka riadóztatta a repülőcsapatokat (közte a Killián Iskolát is). Ennek során végrehajtására került:

- * személyi állomány berendelése, együtt-tartása (egészen november 3-ig), fegyverek, és a lőszer kiosztása,

- * A katonai objektumok védelmének, a rendelkezésre álló erőkkel és eszközökkel történő megszerzése, megerősítése;

- * a vezérkar (vk) hadműveleti (hdm-i) csoportfőnökének a karhatalmi feladatokra, és a szovjet repülőerőkkel történő együttműködésre vonatkozó tennivalók (az október 22-ei értekezleten meghatározottak szerinti)) végrehajtása (az idő rövidsége miatt, a parancsnokok többsége meg sem tudta ennek az intézkedésnek a végrehajtását szervezni -szerz-).¹⁴

A repülőcsapatoknál (így a Killián Iskolára vonatkozóan is) a harci riadó még plusz feladatként azt is jelentette, hogy a kunmadarasi vadász kiképző-ezredénél egy vadászrepülő századot másodfokú¹⁵ (egy gép-párt elsőfokú), a többi alárendeltnél pedig, meghatározott géplétszámot harmadfokú készütségbe* kellett helyezni (két nap múlva a fokozatok egyes előírásain lazítottak). Kablay Lajos alezredes iskola-parancsnok az állomány előtt ismertette, a honvédelmi minisztériumból érkezett információkat, a fővárosban történt eseményekről.¹⁶

Október 24-én, a Honvédelmi Minisztériumban döntöttek arról, hogy a fegyveres erők pártirányításának megfelelően, az Apró Antal elnökletével működő Katonai Bizottság „egyesben”, adhatott adott esetben a közvetlen parancsokat, utasításokat a csapatoknak (például Madarász vezérőrnagy, illetve törzsfőnökén Galgóczi ezredes útján a légierőparancsok kihagyásával). A repülőknél ennek következtében, több ilyen bevetésre került sor. Gyurkó Lajos vezérőrnagy kecskeméti lövészhadtest-parancsnok, több utasítást adott, a Kecskeméten települő 66. vadászrepülő-hadosztálynak gépei emelésére. Ezek közül október 27-én, a Takács Géza hadnagy vezette MiG-15 bisz (bisz: vadászrepülőgép orosznyelvű rövidítése) típusú repülőgép (kísérője géphibára hivatkozva nem szállt fel) Tiszakécskén gépágyújával a tömegre több sorozat lövés adott le, 18 halott és több mint 100 sebesült maradt a helyszínen. Ugyanezen a napon, ún „hideg” (lövés kiváltása nélkül) rácsapás során Csongrádnál, Istenes Elemér főhadnagy MiG-15-ös gépével lezuhant és életét veszítette. Ennek a szakmai szempontból abszurd állapotnak a megszüntetése érdekében, Nádor Ferenc ezredes légierő-parancsnok, sajtóhatáskörébe vonta a repülőök bevetésnek jogát (ezt követően karhatalmi céllal, több repülő-fedélzeti fegyverhasználatra nem került sor).¹⁷

Szolnokon is a követelések között a fegyveres harc, és a lakosság felfegyverzésének kérdése rendszeresen napirenden volt. Kablay alezredes ez ügyben azt a nézetet vallotta, hogy a fegyveres harc a katonák ügye. Mint szakember jól tudta, hogy a fegyverek feletti felügyelet, kontroll hiánya, egy olyan fontos helyőrségben, mint Szolnok beláthatatlan következményekkel járna, súlyos tragédiákhoz vezetne. Intézkedett arra, hogy a megyeszékhely minden alakulatánál a laktanyák földi védelmét megszervezzék, megszigorítsák. Gondoskodott arról, hogy a lakosság, ezen belül is főleg az ipari munkásság

---

¹² Dr Cseh Géza: Az 1956-os forradalom Szolnok Megyében 35. o.

¹³ Dr Cseh Géza: Az 1956-os forradalom Szolnok Megyében 33. o.

¹⁴ - Killián Iskola parancsnok jelentése. 00529. o.

- Simon László: „Cselekedjék saját belátása szerint” TOP GUN 1997/6. sz.

¹⁵ * Minden egyes készütségi fokozatnak meg volt az alegységre, és az egyes gépekre pontosan előírt tartalma, a legenyhébb fokozat a harmad, a legszigorúbb, pedig az első fok volt.

¹⁶ - Dr Iván Dezső: A magyar katonai repülés története. 1945-56. HM Oktatási és Tudomány szervező Főosztály kiadványa. 1999. Bp. 169. o.

- Szepesi József: Volt egyszer egy Honvéd „Killián Gy” Repülő Tiszti iskola. TOP GUN 2001/4. sz.

¹⁷ - Dr Iván Dezső A magyar katonai repülés története 1999. Bp. 171.-172 o.

- Simon László: Cselekedjék saját belátása szerint TOP GUN 1997/6. sz.

körében, a katonák magyarázzák meg a kialakult helyzetet, hogy a megyeszékhelyen megindított fegyveres harc (a szovjet csapatmozgások és a Vihar hadművelet miatt) milyen kockázatot, veszélyeket rejt. Tisztjeinek feladatuk szabta, hogy értessék meg a lakossággal, hogy a katonák velük vannak. Ezért küldött tisztet az ipari üzemekbe, és képviseltette a hadsereget a szolnoki megmozduláson és fórumon.

Október huszonhatodikán, a Megyei Munkástanáccsal egy időben (annak keretén belül) megválasztásra kerültek a Katonatanács tagjai is Szolnokon. Vezetője Kablay Lajos alezredes, tagjai: Brassói Tivadar őrnagy; Szabó Lajos (Kablay alezredes írnoka); Bencze Imre főhadnagy; Bándi Imre rendőr százados; Kopasz György százados; Keresztes Lajos százados. A Katonatanács (a várható feladatok tervezésére), egy hadműveleti csoportot hozott létre. Vezetője Szatmári József százados, tagjai: Decsi Ferenc, Mester Andor, Matta Gábor századosok, valamint Szőke Károly, Deák Ferenc főhadnagyk voltak.¹⁸

A Megyei Munkás Tanács megalakulását követően, a Szolnokon állomásozó szovjet katonai alakulat parancsnoka arra kérte Dancsi József (elnököt), hogy Kablay alezredessel keressék fel őt a laktanyában, szeretné, ha tisztáznák az ún. „kődobálásos ügyet”. A megbeszélésen az orosz parancsnok elmondta, hogy ő nem emel, nem is emelhet kifogást az ellen, hogy mi tüntetünk, hogy ők menjenek ki hazánkból minden bizonnyal, megfelel a valóságnak. Ezt a helyzetet levezetni viszont csak úgy lehet - és ezt mi vegyük tudomásul -, hogy ők katonák, őket ide rendelték, nem tárgyalhatnak senkivel, legszívesebben ők is haza mennének, de a katona az parancsot teljesít. Kablay alezredes az „üggyel kapcsolatban”, a Munkástanács ülésén következőket mondta: „Kinn voltam a járműben (Járműjavítóban – szerz. -), és vegyük tudomásul, hogy egy-két hangoskodó ember elronthat mindent, hogy magyarok vagyunk, élni akarunk, vagy halni, az rendben van de,... tegnap is hangoskodik lent a tömeg és fájó bent az, hogy a szülők jönnek, hogy neki oda van ez meg ez a gyereke, közöljük hangos híradón, hogy tud-e valaki róla valamit?. Ezek a gyerekek dobták a követ. A ködobálásból sortűz lett. Az orosz őrnagy arra kért bennünket, ha már tüntetni akarunk, semmi kifogásuk ellene. A katonáknál a 3 lépés, az, 3 lépés, Az orosz parancsnokság kéri, és mi is felkérünk benneteket, mert ők azt nem tudják hirtelen, hogy most követ dobtak-e, vagy kézi gránátot, és mindjárt 8 vagy 10 golyót löttek, és ez annyi ember halálát is jelenthetne volna... Lesztek szívesek tolmácsolni (munkahelyeiteken - szerz -), hogy ne nyúljanak az oroszokhoz”.¹⁹

Október 27-én (a megyeháza előtti demonstrációt követően), úgy 17 óra körül, a tüntetők közül mintegy 700-800-an „fegyvert a népnek” jelszóval, a katonai repülőtér felé vették az irányt. Kablay alezredes, aki ekkor, a megyeházán tartózkodott, telefonon beszélt helyettesével, Dankó Pál őrnaggyal, hogy fogadja a fiatalokat, de a fegyverek kiadásáról szó nem lehet.²⁰

Dankó azonnal kiadta a parancsot, „felkészülni kör-körös védelemre, töltött fegyverrel, nyilvánvaló támadás esetén védekezni, ha szükséges, löni”. Fodor Gyula százados a repülő-kiképzőszázad parancsnoka, egyenként készítetett fel minden, a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolát frissen végzett, (épp, hogy 18 éves) és a Killiánra néhány hete bevonult hajózó növendékét a feladatra. A növendékek mellé elővigyázatosságból, egy-egy tisztet, tiszthelyettest, vagy tapasztaltabb sorkatonát állított. A felkészítés után, mindenki elfoglalta a részére kijelölt védőkörletet. A vadászrezred tisztjei, katonái a főkapu bejáratától jobbra, a kiképző és a csata ezred, valamint a műszaki állomány, pedig balra helyezkedett el. Dankó őrnagy néhány tapasztaltabb tisztet (Brassói és Mihály őrnagyot, valamint Gáti százados) előre küldött Szolnok irányába, azzal a céllal, hogy próbáljanak szót érteni a laktanya felé tartó tüntetőkkel. A kiküldött tiszt csoport azonban feladata végezetlenül tért vissza Lassan hallhatóvá, majd láthatóvá vált a tömeg, akik nem tüntek agresszívnek, csak kiabáltak (ruszkik haza, és fegyvert követeltek). Dankó őrnagy fogadta őket a kapunál. A „két fél” közötti fegyverek körüli vita már-már kezdett elmérgesedni és a helyzet kritikussá válni, amikor megérkezett Pobedájával a laktanya bejáratához, Kablay alezredes, Kiss Gyula őrnagy társaságában, aki megnyugtatta a tüntetőket, majd intézkedett arra, hogy autóbusszal hazaszállítsák őket.²¹ Az elmúlt napok eseményekből okulva, ismételten átdolgoztatásra kerültek a

¹⁸ - Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán. 11-12. o.

- Killián Iskola parancsnokának jelentése. 00529. o.

¹⁹ - Kaposvári Gyula: Igyekeztem mindig ember maradni. Vasárnap c újság 1991/11. 03. sz Szolnok

- Killián Iskola parancsnok jelentése. 00529- 00533. o.

²⁰ 21. Killián Iskola parancsnokának jelentése Szolnok 1957. 00534.

²¹ Fodor Gyula: Egy oktató parancsnok visszaemlékezései. Magyar Szárnyak 2000/28. szám. 143. o.

szolnoki alakulatok laktanyavédelmi tervei. A Killián Iskolán a laktanya védelemének parancsnoka Herczig István repülő főhadnagy lett.²²

A Munkástanácson belül, főleg az egyetemisták, Kocsár József egyetemi tanáregéd vezetésével támadást indítanak a „katonai vonal” ellen. Követelésük volt, hogy a helyőrség alakulatait azonnal, a „tanács” közvetlen irányítása alá helyezték. Kablay alezredesnek kemény vitákban sikerült ezt a követelést megakadályoznia. Egyben utasítást adott ki a város védelmi tervének kidolgozására, amivel a Katonatanács által létrehozott hadműveleti csoport vezetőjét Szatmári József századost bízta meg.²³

C. Szabó Mihály százados, aki néhány sorkatonával a Killián Iskola, Tápiószentmártonban lévő repülőterét őrizte, segítséget és anyagot kért. Kablay alezredes utasítására, október 26-án, egy Liszunov Li-2-es „Teve” típusú repülőgéppel a kért anyagokat átszállították. Másnap egy másik Li-2-es (a 16. Vegyes Repülőezred állományából), Szolnokról, a Tejipari Vállalattól, 16 mázsa vaját szállított Budapestre. Egyébként ezek az élelmiszer szállítmányok a megyeszékhelyről folyamatosak voltak, hol repülővel, hol meg közúton végezték. Fodor százados ezen a napon egy Polikarpov Po-2-es „Pacsirta” típusú géppel, átrepülést hajtott végre szintén „Tápióba”, ahonnan 28-án tért vissza. Szabó (Floki) József őrnagy a kiképző ezred parancsnoka, pedig egy Jakovlev Jak-11 „Ölyv” típusú repülőgéppel Szolnok-Debrecen-Záhony-Szolnok útvonalon hajtott végre felderítő repülést. A pilóták nagy létszámú szovjet csapatmozgást, illetve csapat-csoportosulásokat észleltek, amit jelentettek.²⁴

Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter október 27.-i keltezéssel, aláírta a Killián Iskola végzős repülőgépvezető növendékeinek kinevezési parancsát. A hetven vadászrepülő- és megfigyelő növendék avatására később (november 11-én) került sor, meglehetősen „köznap” külsőségek között (többen egy papírzacskóban kapták meg a csillagot és „a járandóságot”).

Október 27-én, az OLLEP utasítására, a Killián iskola, Kunmadarason lévő ezredétől, négy gépből álló, MiG-15 bisz rajt „emelték”, Nyíregyháza térségébe. Itt a tüntetők egy fegyverraktárt akart felnyitni. Az első gép-pár parancsnoka Hagymási Jenő százados, a másodiké Hajdú László főhadnagy volt. A feladatot kismagasságú rácsapásokkal (fedélzeti fegyverek használata nélkül) oldották meg. Ezen a napon is végeztek a készütségi gépek felderítő repüléseket, a tapasztalatokat jelentették, a vezérkar hadműveleti csoportfőnökségének.²⁵

Dancsi József és Kablay Lajos, valamint a helyi szovjet alakulat parancsnoka között rendszereseké váltak a találkozások. Ennek során egyeztetették a feladatokat, Dancsi József ígéretet tett arra, hogy a szovjet laktanyákban élelmiszerboltot rendeznek be, lehetővé téve azt, hogy a hivatásos-katonák hozzátartozói ne a városban vásároljanak.²⁶

Október 27-én 19 óra körül, a törökszentmiklói Hadkiegészítő Parancsnokság (kieg) vezetője segítséget kért a helyőrségparancsnoktól. A tüntetők (mintegy 600-800 fő) a náluk tárolt MÖHOSZ fegyvereket követelték, illetve elzárták a 4. számú főutat, ezzel akadályozva a szovjet katonai oszlopok mozgását. A kieg. parancsnoka attól tartott, hogy a szovjetekkel való konfliktusnak, valamint a „kiegen” tárolt fegyverek civilkézbe kerülésének tragikus végkimenetele lehet. Kablay alezredes, azonnal parancsot adott arra, hogy egy 30 fő tisztből, tiszthelyettesből álló csoport azonnal menjen ki a helyszínre, nyugtassa meg a törökszentmiklóiakat, nyújtson segítséget a kiegnek és szállítsa be a katonai repülőterre az ott tárolt fegyvereket. A feladatot a csoport végrehajtotta, 12 fő őrzésvédelmi feladatokkal ott maradt a városban, a többiek, pedig visszatértek Szolnokra.²⁷

Október 28-án Janza Károly honvédelmi miniszter parancsot adott arra, hogy a katonasapkákon lévő állami címert távolítsák el, és helyette nemzeti szalagot tűzzék fel. Intézkedett arra is, hogy a katonák egymás közötti megszólításnál az elvtárs helyett, a bajtárs megszólítást használják. Kílátásba helyezte, hogy még ez év végéig, bevezetik a hímzett sújtással szegélyezett rendfokozati jelzéseket.²⁸ Október 28-án a mezőtúri harcokcsizók, a helyi tanácselnököt, a DISZ-titkárt, valamint két rendőrt és polgári

²² Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00534. o

²³ Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00534. o

²⁴ Fodor Gyula: Egy oktató parancsnok visszaemlékezései. 143. o.

²⁵ - Szepesi J. Volt egyszer egy... TOP GUN 2001/4. sz.

- Simon L. Cselekedjék belátása szerint. TOP GUN 1997/6. sz.

²⁶ - Kaposvári Gyula: Igyekezem mindig ember maradni Vasárnap 1991/11.03.

²⁷ Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00534-00535 o

²⁸ Magyarország hadtörténete. Zrínyi Katonai Kiadó Bp 1985. 559. o.

személyt a katonai repülőtérré szállították, az érintettek Kablay alezredestől kértek védelmet, amit ő meg is adott.²⁹ A harci riadó előírásai miatt október 23-tól, a sorkatonák nem hagyhatták el a laktanyákat. Ennek kapcsán az a hír terjedt el Szolnok városában, hogy a sorállományt a tisztek lefegyverezték, és a repülőtéren fogva tartják. Kablay ezért, utasítást adott ki, a hír cáfolataként, minden alakulattól 4-4 sorkatonát kellett ki küldeni a Tisza bűrtorgyárba dolgozni (a rémhír azért megmaradt).³⁰

Október végére a Szolnokon is egyre nehezebb volt a fegyelmet fenntartani Legforróbb hangulat az iskolán, a volt csatahadosztály Szolnokra helyezett tisztjei között alakult ki, de a tisztai tanfolyamtól is egy 3 fős delegáció kereste fel Kablayt, az elhárító tisztek ügyében, a vadászvezred pedig a parancsnokok és a politikai helyettesek eltávolítását követelte.³¹

A Szolnok megyei Munkás Tanács megbízása alapján Kablay Lajos alezredes, október 29-én egy 17-fős „civil” küldöttséget szállított Budapestre, egy Li-2-es típusú repülőgéppel. A delegáció azért kelt útra, hogy megkísérelje Nagy Imre véleményét kikérni, a szovjetek elleni fegyveres fellépésről, Szolnokon. A küldöttség, a budaörsi repülőtérről, gépkocsival érkezett a parlamenthez. Tagjai közül az Országházba, csak Fazekas Zoltánnak és Kocsár Józsefnek volt belépési engedélye, de nekik nem sikerült Nagy Imrével találkozniuk. Viszont bejutott Bujáki Ferenc munkás. A Parlament folyosóján találkozott Kádár Jánossal. Elmondta neki, hogy a „nép követeli Mindszenty József bíboros hercegprímás szabadon engedését, továbbá azt is, hogy tegyék lehetővé a főpap számára, hogy felvehesse a kapcsolatot a pápával. Erre nézve választ is kapott, hogy a bíboros szabad, és a kormány nem korlátozza abban, hogy a magyar katolikus egyház vezetését elláthassa. A beszélgetés végén Kádár egy jegyzetfüzet lapjára írva üzenetet küldött a Szolnokiaknak, amit Nagy Imre miniszterelnökkel is aláíratott, és lepecsételtetett. Bujáki mielőtt vonattal hazautazott volna, a találkozóról beszámolt a Kossuth rádió műsorában. A szolnoki egyetemisták, a látottak és hallottak valamint az „írás” hatására hajlottak a kompromisszumra. Beleegyeztek abba, hogy a fegyveres Nemzetőrség tagjai csak katonákkal közösen, hármas csoportban fognak járőrözni.³²

Október 29-én Az Magyar Néphadsereg Katonai Tanácsa bejelentette, hogy átáll a „népi felkelés” oldalára. Másnap az OLLEP-en megválasztották a 21 fős Forradalmi Bizottságot elnöke Nádor Ferenc ezredest lett (légiérő-parancsnok), akit, távollétében választottak meg.³³ A Killián Iskolán másnap reggel 8-órákkor először az alárendeltek választottak, majd 10-órákor az iskola Forradalmi Katonatanácsa (Katonatanács) és annak operatív szerve az Intéző Bizottság került megválasztásra, a repülőtéri klubban. Ezen a rendezvényen a kunmadarasi ezred küldöttei is részt vettek. A légerő-parancsnokság részéről, Koplányi alezredes, egy Aero-45-ös típusú repülőgéppel érkezett Szolnokra. A Killián Iskola katonatanácsának elnöke Kiss Gyula őrnagy lett; tagjai: Vargyas Gyula őrnagy, Merfelsz István százados, Kardos József, Varjú Zsigmond, Nagy György, Kozemkai István, Pásztor Kálmán, Szakács László főhadnagyok, Kátai János hadnagy, Dési Imre törzsőrmester Hács László szakaszvezető A sorkatonák szóvivője Szabó Imre szakaszvezető és Szabó Lajos őrzvezető voltak. A megyei Munkástanácsban, katonai biztos lett Varjú Zsigmond főhadnagy (Brassói őrnagy helyett) Ettől kezdve a Katona Tanácsok irányítottak, mégpedig úgy, hogy a parancsnokok vezetői jogkörét tiszteletben kellett tartaniuk. A választásokat a város többi magyar laktanyájában is végre hajtották. Kunmadarason az ezred Forradalmi Katonai Tanács vezetője Hagymási Jenő százados lett. Tagjai: Hajdú László százados, Tímár György, Dráviczki Sándor, Burján Béla, Hélya Ferenc főhadnagyok, Gacsal János és Lévai Imre törzsőrmesterek, valamint Juhász Gyula tizedes³⁴ A „Katona Tanácsok”-ra intézkedő miniszteri parancs 2. pontja kimondta:

„A Katonai Tanácsok feladata minden fokon a honvédelmi miniszter által kinevezett parancsnokok fontosabb parancsainak, intézkedéseinek megvitatása és javaslat tétele. Amennyiben a Katonai Tanács többsége nem ért egyet a parancsnok parancsaival, a parancsnok jelentse azt felsőbb parancsnoká-

²⁹ Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00536 o

³⁰ Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00536 o

³¹ Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 000534-00536 o

³² Ez a szervezet Szolnokon, október 30-án alakult meg, 30-35 egyetemistából.

³³ Simon L. „Cselekedjék saját belátása szerint”. TOP GUN 1997/6. sz.

³⁴ - Simon L. „Cselekedjék saját belátása szerint”. TOP GUN 1997/6. sz.

- Killián Iskola parancsnokának jelentése. 1957. 00537.

- Kunmadarasi Ezred parancsnokának jelentése 1957. (Hadtörténeti Levéltár)

nak”³⁵

A Katona Tanácsok létrehozása tehát nem jelentette egyértelműen, az egyszemélyi parancsnoki rendszer hatályon kívül helyezését. A Killián Iskolán, az egyre szaporodó adatok, információk megbízhatóbb, szakszerűbb értékelésére, feldolgozására, létrehozták a hadműveleti felderítő alosztályt. Vezetője Decsi Ferenc százados lett, beosztottak: Németh százados, Herczig és Nagy főhadnagyok.³⁶

Harmincegyedikén az, OLLEP-ről intézkedés jött négy légi felderítési feladat végrehajtására Jak-11 „Ölyv” típusú repülőgépekkel, Szolnok-Debrecen-(Záhony)-Szolnok útvonalon. A feladatot 1+1 (tartalék) géppel, négy felszállással, a vadász-kiképzőezredből, Hangay főhadnagy-Németh százados; Szabó hadnagy-Németh százados; Szabó hadnagy-Merfelsz százados (a személyzet második tagja a megfigyelő volt), illetve Szabó (Floki) József őrnagy és egy egyetemista hajtották végre.

A Killián Forradalmi Katonai Tanácsa október végén úgy döntött, hogy kér a légvédelmitüzérezredtől, egy légvédelmi-üteget a repülőterre „a légtér és földi védelem erősítésére”. November másodikára a szovjetek a várost gyakorlatilag körülzárták, az utcán harcokcsik cirkáltak. Egy szovjet harcokcsi alegység a repülőter déli részére települt. Kablay alezredes katonai küldöttséget küldött a 11. (szovjet) gépesített hadosztály parancsnokához. Vezetője Dankó Pál őrnagy (Kablay helyettese), tagjai Tuza Antal őrnagy és Német János tolmács volt. Dankó őrnagy, kérte a szovjet tábornokot, hogy engedélyezze, hogy Szolnok utcáin továbbra is a magyar katonaság tarthassa fenn a rendet, ők járőrözzenek. A parancsnok ebbe beleegyezett. Ezen a napon a szolnoki rádió felvette a „Damjanich Rádió” nevet, a munkástanácsok, pedig úgy döntöttek, hogy november 5-én az egész városban beindítják a termelést, az iskolákban megkezdődik a tanítás, azaz elindul az élet normalizálódása, ekkor még senki nem tudhatta, hogy 4-én ez a történet, egy egészen más fordulatot vesz.³⁷

Előkészületek a szovjet katonai intervencióra. Az előkészületeknek tulajdonképpen két jelentős mozzanata volt, az egyik a szovjet légi híd létrehozása és működtetése, a másik pedig a szovjet katonai alakulatok hazánk területére történő, rejtett felvonulata.

A légi híd rendeltetése az volt, hogy a korábban „funkcióban volt” magyar állami és pártvezetőket, a szovjet tisztok családtagjait, valamint a szovjet légideszant csapatok és az anyagi-technikai biztosítás szállítási feladatait biztosítsa, október közepétől (26-tól) Székesfehérvár-Tököl-Szolnok-Debrecen-Munkács (Lvov-Vilnius-Kaunas és Hmelnickij) repülőterek között. A légi szállítási feladatokat a szovjet kormánygépek, a Debrecenben települt 177. bombázó-hadosztály, és a Kárpáti Katonai Körzet, repülőerői- és eszközei hajtották végre, Liszunov Li-2-es, Iljusin Il-12-es és Il-14-es gépekkel, valamint Mil Mi-4-es helikopterekkel. Ennek során október 28-án például, szovjet katonai, majd kormánygép szállította Budapestről, Moszkvába: Rákosi Mátyást, Gerő Ernőt, Hegedűs Andrást. A volt pártvezetők közül többek között ezrért került a tököli repülőterre, Vég Béla (MDP KV titkára) és családja; Egri Gyula (MDP KV titkára); Hidas István (MDP PB tagja, minisztertanács elnökhelyettese) családjával; Berei Andor (Tervhivatal elnöke) és felesége Andics Erzsébet (MDP KV tagja); Apró Antal (MDP Politikai Bizottság tagja) családjával; Nógrádi Sándor (MDP Központi Vezetőségének osztályvezetője); Piros László (belügyminiszter); Kiss Károly (MDP Politikai Bizottság tagja); Marosán György, (MDP Politikai Bizottság tagjai); Virág Ede (MN nemzetközi osztályának vezetője). A szovjet katonai szállító-repülőgépek összesen 560 korábban felelős beosztásban lévő, magyar párt és állami vezetőt szállítottak el, a meghatározott repülőterekre. A szovjet, hivatásos katonák hozzátartozóinak szállítása során, csak november elseje és harmadika között, a szovjet légierő gépei, több mint 600 családot telepítettek át.³⁸

A következő táblázat már a másik mozzanattal kapcsolatban ad útbaigazítást Jól érzékelteti, hogy a szovjet csapatmozgások, már október 24-én elkezdődtek, és gyakorlatilag október 31-ig két magasabbegység és a törzsek kivételével gyakorlatilag be is fejeződtek. Tehát akkora, amikor az intervencióra a Szovjetunió Kommunista Pártja (SZKP) Elnökségének a döntése megszületett. A katonai vezetés, élén Zsukov marsallal láthatómódon „önállósította” magát. Ez a körülmény nem csak a csapatmozgásokból

³⁵ Simon L. „Cselekedjék saját belátása szerint”. TOP GUN 1997/6. sz.

³⁶ Killián iskola parancsnok jelentése. 1957. 00538. o.

³⁷ - A Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00537-00538. o.

- Dr. Cseh G. Az 1956-os forradalom Szolnok megyében. 35. o.

- Tiszai Lajos: Szolnok ország. Szolnoki Téka 2001. 114-115. o.

³⁸ A szovjet katonai intervenció 1956. 134. 142-143. 146. 151. 167-168. 244-245. o.

következtethető, hanem a részvevő alakulatok (pl légi deszant egységek) felkészülésére, és riadóztatásra kiadott parancsok dátumából is.

A katonai intervencióban résztvevő csapatok, felvonulása az MNK területére ³⁹

Katonai alakulat megnevezése	Állandó elhelyezési körlet	HKSZ-be helyezésük időpontja	MNK államhatár átlépésének időpontja
Klgs hdt (2. 17. gé. ho. 177. bo. 195. vre. ho.)	MNK	Szfie:10. 23. 20. 00. repe. 23-ról 24-re virr éjjel	Megjegyzés: 11. 04-én: 2. és 33. gé ho és a 128. löv ho.
128. löv. ho.	SZU KKK	10. 23. 19. 45.	10. 24. 00-25-én 07.00
39. gé. ho.	SZU. KKK.	10. 23. 19. 45.	10. 24.
33. gé ho.	Románia	10. 23. 22. 35.	10. 24. 00. 15 - 07. 00.
61. lé. tü. ho.	SZU KKK.	10. 23. 19. 45.	10. 24.
38. Öszfni. HDS megerősítő erői	SZU KKK.	10. 23. 19. 45.	10. 24- 27-én 08-ig
70. löv ho.	SZU KKK.	10. 26.	10. 28. 06. 00
27. gé ho	SZU KKK.	10. 27.	10. 27. 08. 00.
32. gé ho.	SZU KKK.	10. 27.	10. 28 – 29-én
60. légvi. tü.ho.	SZU KKK.	10. 27.	10. 30. - 11. 01.
1. vasúti ho.	SZU KKK.	10. 27.	10. 29-én
11. gé ho.	SZU KKK.	10. 28-ra virr éjjel	11. 01.
31. légideszant ho	SZU KKK.	10. 28. 10. 00	10. 30 Veszprém
7. légideszant ho	SZU Baltikumi Katonai Körzet	10. 29.	10. 30-án 17.30 Tököl
35. gé. ho.	SZU Odesszai Katonai Körzet	10. 31. 18. 45.	11. 04. Románián át.
31. hk. ho.	SZU KKK.	11. 01. éjjel	11. 03. 08. 00
8. gé. HDS	SZU KKK	Törzs és közvetlenek	11. 02-re Debrecen
38. öszfni HDS	SZU KKK	Törzs és közvetlenek	11. 02-re Székesfehérvár

Rövidítések: HKSZ= harckészültség; MNK= Magyar Néphadsereg; Klgs hdt= különleges hadtest; Szfie.= szárazföldi erők; repe.= repülőerők; löv. ho= lövészadosztály; SZU KKK= Szovjetunió Kárpáti Katonai Körzet; gé. ho= gépesített hadosztály; légvi tü ho= légvédelmitüzér-hadosztály; Összfni HDS= Összfégyvernemi Hadsereg; hk ho= harcokosi-hadosztály.

A „légihíd hadművelet”, sajátos, kényes területét képezte a két (7. és 31.) szovjet légi-deszant hadosztály kijelölt erőinek és eszközeinek Magyarország területére történő szállítása. A 7. Gárda Légideszant Hadosztály 108. Légideszant Ezredét már néhány héttel a magyarországi forradalom előtt riadóztatták. Október 19-20.-án települtek át, a balti térségben lévő repülőtereire, Vilniusba és Kaunasba. A 108-asok szállítását 99 db Il-12D típusú nehéz szállítórepülőgép végezte (más adatok szerint 54 db Li-2 és 45 db Il-12 szállítórepülőgép volt).⁴⁰ A 108. és 80. ezredet november 1-én ismételtén bevonították, és november 1-3. között átcsoportosították a Magyarországhoz közelebb lévő Lvov és Hmelnickij repülőterekre.⁴¹ A 108-asok 1. és 2. zászlóalja vasúton Beregszászig jutott el.⁴² A 7. Gárda Légideszant hadosztály két ezrede (108 és 80.) a budapesti harcokban vett részt. A 108. ezred, Beregszász repülőte-

³⁹ A táblázat összesítése: Fekete István: Forradalom és a Forgószél hadművelet. 126. o.

⁴⁰ Dr Mujzer Péter: A szovjet légideszantosok Magyarországon 1956-ban. Repüléstörténeti Konferencia anyaga 2005. 106. o.

⁴¹ A 108. deszant ezred harcereje 1046 főből állt, a fegyverzete 12 db aknavető, 18 db HSN löveg, 6db légvédelmi nehézgéppuska, 891 db géppisztoly, 81 db géppuska, 81 db RPG és 14 db GAZ-69, 63 terepjáró volt. A 80. Légideszant Ezred lényegesen kisebb 793 fős létszámot tudott kiállítani. Fegyverzete 12 db aknavető, 18 db HSN löveg, 672 db géppisztoly, 81 db géppuska, 54 db RPG és 58 db GAZ-63 és 69-es terepjáró volt.

⁴² Dr Mujzer Péter: A szovjet légideszantosok Magyarországon 1956-ban. 106. o.

réről, november 3-án késő este érkezett meg a Tökölre. Az egység feladata volt a tököli repülőtér védelme, a körzetében lévő 5db magyar légvédelmi ütegállás „kiiktatása”.⁴³ Ebből, az egységből alakítottak ki két harccsoportot, amelyeket alárendeltek a földi erőknek, a budapesti hadműveletek során.⁴⁴ A 7. hadosztály másik egysége (a 80. Légideszant Ezred) szállítására nem volt elég légi kapacitás. Ezért ők, az ukrajnai Munkács repülőteréről, gépkocsikon végrehajtott menettel, november 4.-én reggelre érkeztek meg Szolnok térségébe. Ezen a menetoszlopon Törökszentmiklós körzetében rajtaütöttek a magyar „felkelők”. A kezdeti meglepetésből magukhoz térő ejtőernyősök, tisztjeik vezetésével, egy gyors ellentámadással kivetették állásaikból a magyar fegyvereseket. Az ezred a harc során, egy halottat és öt sebesültet veszített. Ennek az egységnek a katonái biztosították Konyev marsall személyi védelmét Szolnokon.⁴⁵

Október 28-án egy másik szovjet magasabb-egységet, a Rjabov vezérőrnagy parancsnoksága alatt álló 31. Gárda Légideszant Hadosztályt is riadóztatták. A Novograd-Volinski körzetében állomásozó alakulat egységeit földi szállítással vonták előre az ukrajnai Lvov és Hmelnickij repülőterekre. Nekik ejtőernyős bevetéssel kellett elfoglalniuk a veszprémi repülőterét. Mivel szovjet felderítési adatok szerint az itteni reguláris magyar csapatok nem álltak át a forradalom oldalára,⁴⁶ ezért Rjabov vezérőrnagy úgy döntött, hogy ejtőernyős ugrás helyett, a csapatait sima légi szállítással, és a reptéren történő kirakással fogja a Veszprémbe eljuttatni. 1956. október 30.-án kora délután, a hadosztály 114. míg éjjel előtt a 381. ezred rendben meg is érkezett (magyar források, 10.30-at és este 08 órát említenek).⁴⁷ A szovjet hadosztályparancsnok harcálláspontját, a Magyar Néphadsereg 1. Vadászrepülő Hadosztály, veszprémi repülőterén lévő vezetési pontján állította fel. A deszant csapatok ellátását a Munkácson települt bázisokról biztosították. A két hadosztály erőin és eszközein kívül november 4.-ig a magyar határ közelébe került összpontosításra (hadműveleti tartalékként) a 104. a 105. és a 107. Légideszant Hadosztály is.⁴⁸

A „VIHAR” hadművelet vezetési pontja november elsején Szolnokra, a Vörös Hadsereg úti laktanyába (ma József A út) települt.⁴⁹ Konyev marsall közvetlen alárendeltségébe volt Malinyin tábornok a Szovjet Fegyveres Erők Vezérkarának helyettes főnöke, továbbá az a hadműveleti csoport, melyet a Szovjet Fegyveres Erők Vezérkarától jelöltek ki Leljusenkó tábornokkal az élen. Szolnokon volt még, a Kárpáti Katonai Körzet törzsének hadműveleti csoportja is, melyet Tutarinov tábornok (körzet-törzsfőnök) irányított.⁵⁰ Konyev marsall parancsnokai részére november 2-án tartotta meg a feladatok meghatározását Szolnokon. A KlgS hdt-et megerősítették harckocsikkal és különleges alakulatokkal. Harmadikán Szolnokon ellenőrzött Zsukov marsall.⁵¹

II. A szovjet katonai intervenció és Szolnok

Új kormány és kormányfő kell. November elsején Andropov magyarországi szovjet nagykövet, kezdeményezése nyomán, Münnich javasolta Kádárnak, hogy a szovjet csapatmozgásokkal kapcsolatos félreértések tisztázása érdekében keressék fel a nagykövetet. A nagykövetség elől közölték, hogy mindkettőjüket a szovjetek Tökölre viszik.⁵² Itt Andropov elmondta, hogy magas beosztású vezetők akarnak velük Moszkvában tárgyalni. Egy Liszunov Li-2-e Teve típusú repülőgépen útba indultak és Szolnokon át Munkácsra repültek. Innen az ungvári pártbizottságra utaztak, ahol egy rövid pihenőt tartottak, itt

⁴³ November 4-én, 04.30-kor a magyar ütegállásokat egyenként 20-25 fős csoporttal az ejtőernyősök elfoglalták, ennek során 56 db 85 mm légvédelmi ágyút zsákmányoltak

⁴⁴ Dr Mujzer Péter: A szovjet légideszantosok Magyarországon 1956-ban. 106. o.

⁴⁵ Dr Mujzer Péter: A szovjet légideszantosok Magyarországon 1956-ban. 106-107. o.

⁴⁶ *Ebben az időszakban, Veszprémben és annak környékén állomásozott a Magyar Néphadsereg 30. Tüzér, és a 32. Gyalogos Hadosztálya és a nekik alárendelt több egység. A forradalmi eseményekben nem vettek részt.*

⁴⁷ A 114. Légideszant ezred 1120 fővel, 12 db 82 mm aknavetővel, 18 db 82 mm HSN löveggel, 6 db légvédelmi gépágyúval és 13 db GAZ 67 és 69 terepjáróval érkezett meg Veszprémbe.

⁴⁸ Dr Mujzer Péter: A szovjet légideszantosok Magyarországon 1956-ban. 106. o.

⁴⁹ Ezzel a KlgS hdt parancsnokától Konyev marsall vette át a magyarországi szovjet erők irányítását.

⁵⁰ A szovjet katonai intervenció 1956, és a Döntés a Kremlben, 1956 c anyagokból kigyűjtve.

⁵¹ A szovjet katonai intervenció 1956. 267. o. Döntés a Kremlben, 1956. 64 o

⁵² Huszár Tibor: Kádár. (1912-1956). 334. o.

találkoztak Brezsnyevvel.⁵³ Bresztben, a repülőtéren, Kádárt és Münnichet „elkülönítették egymástól”. Kádár egyedül, míg a többiek (Bresznye, Münnich, Bata) egy másik Iljusin, Il-14-es típusú repülőgéppel (ez volt a kormánygép - szerz-) utazott Moszkvába. A vnukovói repülőtéren Kádárt, Igor Medvegyev (KB részéről) és Nyikolaj Dzuba (a magyar delegációk állandó tolmácsa) fogadta.⁵⁴

Másodikán és harmadikán Moszkvában pontosították és véglegesítették, a Kádár vezette „új” kormány személyszerinti összetételét (Münnich, Apró, Rónai, Kiss, Marosán, Kossa, Dögei), és végleges formát kapott az új vezetés „színrelépésével” kapcsolatos több dokumentum is.⁵⁵ Másodikán jóváhagyták Konyev marsall, november 4.-re keltezett napiparancsának szövegét, és pontosították az intervenció katonai és KGB tervét.⁵⁶

Az SZKP Elnökség október 31-i döntésének megfelelően november másodikán Hruscsov a lengyelekkel, Bresztben tárgyalt, majd innen Bukarestbe repült, itt a románokkal és a csehszlovákokkal, majd Jugoszláviában, Tito és Rankovics volt a tárgyalópartner. November 3-án késő este Moszkvában találkozóra került sor Hruscsov és Kádár között. November 4-én 5 óra 5 perckor Kárpát-Ukrajna területről a szolnoki rádió hullámhosszán beolvasták az „új” kormány. „Nyílt levél”-ét. Az adást Ungvárról, Csehszlovákiából, és a Balatonszabadiból rádióállomásokról, illetve a katonai intervencióban résztvevő seregtestek propaganda egységeitől rádióadókon sugározták. Annak szövegét Balla László kárpát-ukrajnai magyar író formázta magyarosabbra, majd Sándor László helyi újságíró olvasta magnószalagra.⁵⁷ 5 óra 20 perckor hangzottak el a Kossuth rádióban Nagy Imre⁵⁸ híressé vált, drámai szavai⁵⁹ Az SZKP Elnökség döntése szerint Kádárék a Moszkva-Munkács-Miskolc-Szolnok útvonalon, november 4-én moszkvai idő szerint 7-8 (magyar idő szerint 9-10) órakerék térnek vissza Magyarországra, ezt később 2-3 (4-5 órára)⁶⁰ módosították.⁶¹

A tőkölí tárgyalások. November elsején az esti órákban, Andropov magyarországi szovjet nagykövet, Uszta Gyula vezérőrnagy (szovjet nagykövetség összekötő főtitkja - szerz-) útján, közölte a magyar kormánnyal, majd a vezérkarral is, hogy a szovjetek tárgyalni kívánnak csapataik Magyarországról történő végleges kivonásáról. Elmondta, hogy a delegációvezetésével Malinyin tábornokot⁶² bízták meg.⁶³ Az első tárgyalásra november 3-án délelőtt került sor, a Honvédelmi Minisztériumban. Malinyin tábornok, azt kérte, hogy a tárgyalásokat, este 8-órakkor Tökölön folytassák, mivel neki a nap folyamán Moszkvával egyeztetnie kell. A kormányfő megbízása alapján Maléter Pál vezérőrnagy (honvédelmi miniszter),⁶⁴ Kovács István vezérőrnagy (vezérkari-főnök), Szűcs Miklós ezredes (magyar vezérkar

⁵³ Azok a véleményekhez, hogy Kádár nem is volt Moszkvában, a Brezsnye és Hruscsov munkácsi találkozója szolgáltatta táptalajt (az utóbbi találkozó létrejötté erősen megkérdőjelezhető, Nyikolaj Dzuba magyar delegáció tolmácsa említi a Kun Miklóssal folytatott TV interjúban - Duna TV 2005. 10. 23-án 19.30-kor -).

⁵⁴ - Huszár Tibor: Kádár. 333. 334. o. (a repülőgép-típusok a szerző adattárából)

- Rainer M. János: Döntés a Kremlben, 1956. c anyaga (Internet 56-os Intézet 2006. január 14.)

⁵⁵ Ennek kidolgozásában, az októberben Moszkvába távozott „kemény vonalas” vezetők vettek részt (Jelcin dosszié)

⁵⁶ Konyev és Szerov 11. 02-án már Magyarországon volt, Konyev ezen a napon tartotta a VIHAR hadművelettel kapcsolatos eligazítását Szolnokon, amin Szerov is részt vett).

⁵⁷ A felolvasott „Nyílt levél” szövege: „A Magyar Dolgozó Néphez! Alulírottak: Apró Antal, Kádár János, Kossa István, Münnich Ferenc miniszterek, Nagy Imre kormányának volt tagjai bejelentjük, hogy 1956. november 1-én, megszakítva ezzel a kormánnyal minden kapcsolatunkat, kilépünk a kormányból, és kezdeményeztük a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakítását. Felhívjuk Népköztársaságunk minden hű fiát, a szocializmus minden hívét, elsősorban a kommunistákat, munkásokat, a bányászokat, a parasztságot és az értelmiség legjobbjait, támogassák a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány minden intézkedését, egész népfelszabadító harcát. (Huszár: Kádár 348. o) Az anyagok története: Cseh Géza: A Damjanich Rádió hullámhosszán Szolnok 1956. 22-23. o.

⁵⁸ Nagy Imre Kossuth Rádióban elhangzott beszédének teljes szövege: „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével”. (Huszár: Kádár 348. o)

⁵⁹ Huszár Tibor: Kádár. 335. és 348. o.

⁶⁰ Az időpontot a magyarországi harci cselekmények várható alakulásának függvényében változtatták. .

⁶¹ Döntés a Kremlben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról. 1956-os Intézet Bp. 1996. 64. o.

⁶² Malinyin tábornok, 1952-től haláláig (1960-ig) a szovjet fegyveres erők vezérkari főnökének első helyettese, 1952 és 1956 között az SZKP Központi Bizottságának póttagja

⁶³ - Dr Iván Dezső: A magyar katonai repülés története (1945-56) 177. o.

- A szovjet katonai intervenció 1956. 251-254. o.

⁶⁴ November 1-jén Nagy Imre kinevezte a honvédelmi miniszter első helyettesévé, 02-án vezérőrnaggyá, 3-án pedig miniszterré. Mielőtt Tökölre kiutazott a titkárnője varrta fel neki a tábornoki rangjelzést. (A szovjet katonai intervenció 1956. 151. o.

hadműveleti-csoportjának főnöke) és Erdei Ferenc (a minisztertanács egykori elnökhelyettese), két személygépkocsival, egy rádiós járművel és megfelelő fegyveres kísérettel utazott ki Tökölre. A magyar küldöttséget egy tárgyalóterembe vezették. Malinyin hadseregtábornok, valamint Sztjepancsenko tábornok (Szovjet Hadsereg Politikai Főcsoportfőnök-helyettese), mintegy 5-6 perces várakoztatás után lépett be a terembe. Rövid, hűvös üdvözlés után csak annyit mondtak, hogy napközben nem tudtak egyeztetni. Ekkor kivágódott az ajtó, és Szerov a KGB főnöke, nyolc géppisztolyos altiszttel benyomult a terembe, és letartóztatta a magyar delegáció tagjait. Maléter megpróbált oroszul tiltakozni, de Szerov válasza sem méltatta őt. Zürjanov KGB-s tábornok (Szerov utasítására) átadott Malasenko ezredesnek (Klgs. hdt. hdm-i főnöke) egy, a delegációtól elvett vázlatot. Mivel ez munkatérkép volt, ezért engedélyezték neki, hogy bizonyos adatokat a térkép alapján pontosítsa. Szűcs ezredes, egy gép-pisztolyos KGB-s altiszt felvezette a Különleges Hadtest vezetési pontjára. Miután végeztek a dolgok hivatalos részével, Szűcs ezredes megkérdezte Malasenko ezredesét: „*Nem értem miért kellett ezt az egész letartóztatási cirkuszt megrendezni?*” Az orosz ezredes néhány percig gondolkodott, majd intett az őr felé. Malasenko szerint Maléterék, helyzetüket igyekeztek méltósággal viselni, nem titkolták, hogy mélységesen megdöbbentette őket (a letartóztatottak közül többen néhány napja még együtt dolgoztak a honvédelmi minisztériumban – szer -) a szovjet fél áruháza⁶⁵

November harmadikán a szovjetek gyakorlatilag befejezték a „VIHAR” hadművelettel kapcsolatos katonai manőverek végrehajtását⁶⁶. Ezen a napon megindult a 8. (szovjet) hadsereg alárendeltségébe tartozó, 31. (szovjet) harckocsi gárda-hadosztály Budapest irányába.⁶⁷ November negyedikén egyes magas beosztású HM vezetők esetében már éjfélkor, a vezetőszervek esetében, pedig 03.30 órakor, a különleges rendeltetésű szovjet harccsoportok körbefogták a meghatározott katonai vezetők lakását, behatoltak a Honvédelmi Minisztérium, és az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) épületébe, amit 6.30-ra, el is foglaltak. Az OLP megszállása során Hamza László főhadnagyot, ügyeletes-tisztet, agyonlőtték. A honvédelmi minisztériumban, 13 tábornokot, és 300 tisztet fegyvereztek le. A vezetők egy részét Tökölre szállították. A szovjetek utasították az ügyeleti szolgálatokat, hogy továbbítsák Münnich Ferenc (Kádár-kormány fegyveres erők miniszterének) parancsát: „*Elrendelem, hogy a Magyar Néphadsereg egységei ne tüzeljenek a szovjet egységekkel szemben. Parlamentereket küldjenek az oda érkező csapat elé*”⁶⁸ Ez az intézkedés alapvetően meghatározta a Magyar Néphadsereg alakulatainak a szovjet katonai intervenció időszakában tanúsított magatartását.

A „VIHAR” hadművelet. A hadműveltségben résztvevő csapatok részére, negyedikén, helyi idő szerint 04 órakor, adta ki a parancsot Konyev marsall Szolnokról. A „Menydörgés 444” (Grom) jelszóra, mozgásba lendült a „VIHAR” hadművelet teljes szovjet hadi gépezete⁶⁹

Szolnokon először félháromkor, a Magyar Rádió Damjanich stúdióját foglalták el, amit 1956. december 24-ig megszállva tartottak.⁷⁰ Negyedikén, 04.25-kor a tüzértiszt-helyettes-kiképző- a 27. légvédelmi tüzér-, és az 56. aknavető tüzérezred állományaának lefegyverzésére került sor. Itt fegyverhasználatra is sor került. A rendelkezésre álló dokumentumok és a szemtanúk visszaemlékezése alapján ez a következők szerint történt. Harmadikán este, a Rékasi-laktanya melletti úton is aktivizálódott a szovjet harckocsik mozgása. Ezért éjszakára a parancsnoki állomány többsége a laktanyában maradt, a szolgálatokat eligazították, különösen az őrségben lévők figyelmét felhívták a fegyverhasználat szigorú szabályaira. Néhány perccel félöt előtt, amikor a szovjet páncélos egység megközelítette a laktanyát, illetve annak kapuját, lövés-váltásra került sor az őrtoronyban és a kapuban lévő magyar, és a laktanyához közelítő szovjet katonák között. A fegyverropogást hallva, a harckocsik is tüzet nyitottak ágyúikból (négy romboló gránátot lőttek ki). A harckocsi ágyúkból leadott lövések közül az egyik a parancsnoki épület bejáratát találta el. A fegyverhasználat következtében a 21-éves Tóth Mihály (légvédelmi tüzér-

⁶⁵ - Törös István: „Ha este kimegyünk Tökölre, onnan többé nem jövünk vissza”. TOP GUN 1999/2. sz.

- A szovjet katonai intervenció 1956. 251-254. o.

⁶⁶ A szovjet fél álságos magatartása ebből is kitűnik, akkor hívta tárgyalni a magyar delegációt, amikor nem, kifelé hanem épp ellenkezőleg befelé mozgottak csapatai.

⁶⁷ A szovjet katonai intervenció 1956. 155. o.

⁶⁸ A szovjet katonai intervenció 1956. 154.-158. o.

⁶⁹ - A szovjet katonai intervenció 1956. 260. o.

- Dr. Horváth M: A Magyar Néphadsereg a forradalomban. (II.) Magyar Honvéd 2005. október 28. 43 szám

⁷⁰ - Wirth G. A szolnoki rádió 1956-ban. Jászszági Évkönyv 2002. 142-147. o.

- Tiszai Lajos Szolnokország. 120-130. o.

ezred) sorhonvéd, és a 22-éves Vajda László (tüzértiszthelyettes-kiképző ezred) sorhallgató, has- illetve tüdőlovást kapott. Rajtuk kívül még ekkor, négyen sebesültek meg. A 27. légvédelmi tüzérezredtől, Szathmári József százados (parancsnok) a lövéseket hallva, öltözékét magára kapva és fegyverét kézbe véve, azonnal a helyszínre sietett. Amikor kilépett a kapun, az ott lévő szovjetek azonnal lefegyverezték. Mivel beszélt oroszul, gyorsan megértette magát velük, és követelte, hogy azonnal vigyék a parancsnoki harcokcsihoz. Így azután az ő határozott fellépésére, a harccsoport-parancsnoka a tüzelést beszüntette. A sebesült katonákat azonnal kórházba szállították, de sajnos közülük, még ezen a napon, Tóth honvéd a Szolnok-megyei kórházban, Vajda honvéd, pedig a szolnoki Tüdőkórházban életét veszítette. Temetésükre Szolnokon, katonai tiszteletadás mellett, november 8-án került sor, amelyen részt vett Kablay Lajos alezredes helyőrségparancsnok is. Később a szülők óhajának megfelelően mindkét katonát szülőhelyükön temették újra.⁷¹

A katonai repülőtéren, ugyan ebben az időben, a „felszállópálya” déli részénél, a már ott lévő mintegy szakasznyi szovjet harccsoporthoz, újabb páncélos alegységek csatlakoztak. Most már körbefogták a repülőteret, a parancsnoki épületet, a hangárakat, és az üzemanyag-telephelyet. A sorállomány körében futótűzként terjedt az a hír, hogy az „oroszok mindenkit hadifogságba visznek”. Ezért azok többsége még harmadikán éjszaka elmenekült a repülőtérrel, egyedül az önálló repülő-kiképző század tiszt, tiszthelyettes és hallgatói állománya maradt viszonylag „egyben”, a szolgálati helyén. Negyedikén reggel (miután a szovjetek megszállták a laktanyát), a tiszt, tiszthelyettes állományt berendelték, és honvédségi autóbuszokon beszállították a városból és a repülőtér közelében lévő lakótelepről. Az egyes elhelyezési körletek elé, hálótermi-takarókat (pokrócokat) terítették le, és oda kellett a fegyvereket letenni. A repülőtéren és a laktanyában, három szolgálati hely kivétellel, az őrséget a szovjetek vették át. Az iskola parancsnoka 12.30-kor sorakozót rendelt el, és a csapatzászló előtt beszélt katonáihoz, az esküről és a katonai becsületről, és arról, hogy ha ezt a helyzetet, nem is könnyű elviselni, a katonai becsület azt parancsolja, hogy emelt fejjel kell túlélni.⁷²

Negyedikén hajnalban egy másik szovjet harccsoport, a 19. műszaki zászlóalj tüzérezredet le. A zászlóalj október 31-én 12.30-kor, a Katonai Forradalmi Bizottságtól, utasítást kapott arra, hogy tartóztassa le a szökésben lévő Gyurkó Lajos vezérőrnagyot, a kecskeméti 3. hadtest parancsnokát (aki több katonai bevetésre is parancsot adott). A szovjetek valamilyen forrásból erről tudomást szereztek, ezért november 7-ig, az alegység teljes személyi állományát fegyveres őrizet alatt tartották.⁷³ A „VIHAR” hadművelet részeként negyedikén hajnalban, a 60. (szovjet) légvédelmi tüzérhadosztály 419. ezrede lezárta az összes, Szolnokról kivezető utat.⁷⁴

A szovjet katonai vezetés miután elemezte a helyzetet és a körülményeket megfelelőnek találta, Moszkvából felszállt az, az IL-14-es kormánygép, amely Kádár Jánost és Münnich Ferencet, szállította Miskolc érintésével, Szolnok katonai repülőtérre⁷⁵. Innen páncélcocsival vitték őket a Vörös Hadsereg (ma József Attila) úton lévő szovjet laktanyába. Nagy valószínűséggel, ezen a gépen utazott még Mikojan és Brezsnyev is, a laktanyába délelőtt tíz óra körül érkeztek meg. Egy nagy teremben, ahol tizenöt tábornok és főtiszt, valamint néhány helyi képviselő mellett, Mikoján, Brezsnyev és Andropov is ott volt, Kádár János, háromnegyed tizenegy körül, bejelentette „a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulását, Szolnokon”. Ezen a napon Münnich még, mielőtt Budapestre utazott volna, megbízta Uszta Gyulát, a magyar hadsereg újjászervezésével, és a társadalmi rendet biztosító egységek (karhatalom) megalakításával. Ebbe a munkába bekapcsolódott Bata István vezérezredes és Janza Károly altábornagy is. Kádár János néhány napos szolnoki tartózkodása alatt, csupán egyszer hagyta el a laktanya területét, mégpedig akkor, amikor november negyedikén a városi pártbizottság épületében (ma Baross u. 22) 17-órakkor, 24-26 fő részére pártaktíva-ülést tartott.⁷⁶

⁷¹ - A szovjet katonai intervenció 1956. 115. o.

- Tiszai Lajos: Egyedül a tankok tüzeiben. Új Néplap. 1990. október 12.

- ifj. vitéz Szathmári József, más szemtanúk visszaemlékezései.

⁷² - A Killián iskola parancsnokának jelentése 1957. 00539-00541. o.

- Fodor Gy. Egy parancsnok visszaemlékezései. Magyar Szárnyak 2000. 143. o.

⁷³ Berki M: Szolnok megye pufajkásai. Új Magyarország Magazin 1992. 11. 7.

⁷⁴ A szovjet katonai intervenció 1956. 154. o.

⁷⁵ Nyikoláj Dzuba (magyar delegáció állandó tolmácsa) azt állítja, hogy az úti cél Budapest volt. De ez lehetetlen, hiszen ekkor még ott folytak a harcok. (Kun Miklós: Kádár Moszkvában. Duna TV 2005. október 23-án 19.30-kor sugárzott műsora.).

⁷⁶ - Huszár Tibor: Kádár (1912-56). 343. o.

Mér ezen a napon, az esti órákban, Hudák László őrnagy, a Killián iskola elhárító osztályának volt vezetője, azzal a kéréssel fordult Szabó (Floki) József őrnagyhoz, hogy másnapra (ötödikére) meg tudná-e szervezni, a megyeházán elhelyezésre kerülő állami és pártvezetők őrzését. Este Szabó őrnagy, lakásán kereste fel volt századparancsnokát Fodor Gyula századost, és ott beszéltek meg ezt a feladatot.⁷⁷ November ötödikén, a szolnoki katonai repülőtérré, egy szovjet Li-2-es repülőgéppel Tökölről, megérkeztek a megyeháza „új” lakói. A magyar katonaság (a szovjetparancsnoksággal történt meg egyezés alapján) Szolnokon átvette a fontosabb, közúti és vasúti csomópontok, hidak, utak, a posta és a bank épületének, valamint a vasútállomás őrzését. Ennek a feladatnak a végrehajtásába bekapcsolódott a Légvédelmi Tüzér-tiszthelyettes Iskola is Kaszás Béla alezredes, iskolaparancsnok vezetésével. Feladatuk ellátásához a szolgálatot adó magyar katonák a helyi szovjetparancsnokságtól teljes támogatást kaptak, beleértve ebbe természetesen, a fegyvert és a lőszert is.⁷⁸

November 5-én a szovjet biztonsági emberek a Vörös Hadsereg úti szovjet laktanyába vitték Dancsi Józsefet és Kablay Lajost, ahol találkoztak Kádár Jánossal (a találkozó Kádár kívánságára jött létre). Az MSZP első embere elismerően nyilatkozott a szolnoki helyzetről és személy szerint Dancsi és Kablay tevékenységéről. Arra kérte őket, hogy segítsék az új hatalom kezdeti lépéseit (Dancsinak még funkciót is ajánlott kormányában, amit ő nem fogadott el, azt viszont vállalta, hogy amíg a városnak szüksége van a munkájára addig a helyén, marad).⁷⁹

November 6-án, a 60. (szovjet) légvédelmi tüzérhadosztály, 419. légvédelmi tüzérezredének, 3. ütegeből, Usakov hadnagy szakasza, azt a feladatot kapta, hogy szállítsa Budapestre Kádár Jánost, Marosán Györgyöt és Kossa Istvánt (ennyi volt a Kádár kormány Szolnokon). Konyev marsall este nyolc órakor, erős katonai fedezettel, személyesen indította útba a konvojt. Az időjárás nagyon rossz volt, menetközben a havas-eső, jeges-esőre váltott, látni szinte semmit nem lehetett, ami erősen rontotta az előrehaladás ütemét. Ezért csak másnap értek Budapestre, ahol Angyalföldön keresztül, a Váci úton át, jutottak el, úgy öt óra körül a parlamenthez. Másnap (8-án) Konyev marsall és törzse is elhagyta Szolnokot. A 80. (szovjet) ejtőernyősdeszant-ezred feladata továbbra is az volt, hogy Budapesten, a Kerepesi úton lévő új laktanyájukba védelmezze a főparancsnokságot.⁸⁰

November 7-én, Szolnokon, egy nagy, több ezer főt számláló tüntetés volt a szovjet katonai meg szállás ellen. A tömeg főutcán vonult végig a Damjanich szoborhoz. Ez volt az utolsó demonstráció a városban.⁸¹

November kilencedikével Dancsi József lett a városi tanács végrehajtó-bizottságának elnöke (erről a tisztéről 1957. január 31-én mondott le). Ezzel Szolnokon helyre állt a polgári közigazgatás. A „Forgószél” hadművelet 1956. november 11-én fejeződött be. November 24-én, Konyev marsall, a Különleges Hadtest egyidejű megszűnésével bejelentette, a „Dél Hadseregcsoport megalakulását Magyarország területén.”⁸²

November 7-én 14 óra 30 perckor Dunapentelén a szovjet csapatok visszaverésére készülő magyar forradalmi erők ellen volt katonai akció. A szovjettámadás 8 darab MIG-17-es repülőgép légi csapása után indult meg a magyar légvédelmi ütegállások ellen. A szovjetek nehéz aknavetőkkal és 122 mm-es tarackokkal lötték a harcokcsikkal körbefogott várost. Másnap reggel 6 óra 30 perckor Dunapentele védelme összeomlott. A harcokban magyar részről meghalt 8 fő, megsebesült 35 fő, harcképtelenné vált

---

- Döntés a Kremlben. 1956-os Intézet Bp. 1996. 88-90. o.

- Berki M: Szolnok megye pufajkásai. Új Magyarország Magazin. 1992. 11. 7.

- Tiszai Lajos: Szolnokország. Szolnok 2001. 119-120. o.

⁷⁷ - Tiszai Lajos: Szolnokország. Szolnok 2001. 118-120. o.

- Fodor Gyula nyá. alezredes szóbeli visszaemlékezése

⁷⁸ - Fekete István: A szolnoki katonai repülés története. Repüléstörténeti Konferencia Közleményei. 2001. 43-44. o.

- Fekete István: Októberi riadó. Honvéd Altiszt c. folyóirat. 2005/4. szám

⁷⁹ - Kaposvári Gyula: Igyekeztem mindig ember maradni. Vasárnap c. újság 1991. 11. 03-i száma

- Cseh Géza: Az 1956-os forradalom Szolnok megyében. 48. o.

- Tiszai Lajos: Szolnokország 117-118. o.

⁸⁰ - Kaposvári Gyula: A tanúk még élnek. Vasárnap 1991. november 3.

- Tiszai Lajos: Szolnokország 121-122. o.

- A szovjet katonai intervenció 1956. 183. 277 o.

⁸¹ - Fekete István: Októberi riadó.

⁸² - A szovjet katonai intervenció 1956. 183. 277. o.

- Berki M: Szolnok megye pufajkásai.

41 darab közepes- és könnyű légvédelmi löveg.. Csepelen a szervezett ellenállást viszont a szovjet csapatok csak 10-én, más források szerint 11-én tudták csak megtörni Még ezen a napon a magyar harcosok Budapesten légvédelmi ágyúval lelőttek egy Il-28-as szovjet repülőgépet.⁸³
Veszteségek, következmények.

Hazai veszteségek

IDŐSZAK	Magyar veszteség
Október 23-31 között	990 fő
Novemberben	1168 fő
Decemberben	116 fő
1957 január	220 fő
Összesen:	2494 fő ⁸⁴

A legtöbb haláleset Budapesten történt (1945-en), míg vidéken 557-en haltak meg. A vidéki városok közül Mosonmagyaróváron 50, Salgótarjánban 46, Veszprémben 29, Miskolcon 25, Kecskeméten 25, Tiszakécskén 17, Szolnok 2-fő halt meg.⁸⁵ Az Állami Egészségügyi Szolgálat 1956. október 23-tól, az év végéig közel 20000 harccselekmény következtében sérült embert látott el. A KGB több mint ezer embert, deportált Sztrij és Ungvár börtöneibe. Többségüket később hazahozták és Magyarországon bírósági ítélettel zárták börtönbe, vagy felmentették és hazaengedték.⁸⁶

A Szovjet Hadsereg veszteségei a magyarországi hadműveletben (fő)⁸⁷

Szolnokon, 1957 tavaszáig a városban szolgáló katonai parancsnokok helyükön maradtak. 1957 márciusában azonban megkezdődött a „fegyveresek” letartóztatása is. 20 hivatásos katona „került gyanúba” és 9 ellen születet bírósági ítélet: Kablay Lajos alezredes, Szatmári József százados, Borsodi

Rendfokozati kategória	Hadműveletben résztvevő	Halott	Sebesült	Eltűnt	Veszteség a résztvevők százalékában
Tiszt	7349	85	138	2	3,06
Tiszthelyettes és sorkatona	51472	584	1402	49	3,95
Összesen	58821	669	1540	51	3,84

Árpád őrnagy, Kiss Gyula őrnagy, Varjú Zsigmond főhadnagy, Kis Varga Sándor főhadnagy, Decsi Ferenc százados, Steták József főhadnagy, Nagy Imre főhadnagy.⁸⁸ Az elítéltek többet a hadseregbe vissza nem térhettek, a rendszerváltáskor rehabilitálták őket, többüket posztumusz előléptették. Így, Kablay alezredest, ezredessé, Szathmári századost, őrnaggyá. Szolnokon, Kablay Lajos posztumusz ezredesről egy teret nevezeték el, ahol a nevét viselő Veteránrepülő Egyesület szobrot állított.

⁸³ Magyarország megszállása. Internet 2006. 03. 11.

⁸⁴ Egyes szovjet források a forradalom teljes időszakában a magyar oldalon elszenvedett veszteséget közel 5000-re teszik. (A szovjet katonai intervenció 1956. 195. o.)

⁸⁵ - 56-os Intézet által az Interneten közölt adatok. (adatszerzés időpontja: 2006. 10.)

- A szovjet katonai intervenció 1956. 274. 276. o.

- Dr Ádám Sándor: Magyarok pusztulása. 117-120. o.

- Fegyveres harcok áldozatai (56-os Intézet Internet 2006. 01.14.)

⁸⁶ - Ez történt. Népszabadság cikksorozata 1956. Népszabadság-Kossuth 1981.

- A szovjet katonai intervenció 1956. 274. 276. o.

- Dr Ádám Sándor: Magyarok pusztulása. 117-120. o.

⁸⁷ Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP KB levéltárából. Szerk.: Vjacseszlav Szereda–Alekszandr Sztikalin., Bp., 1993, Móra Ferenc Könyvkiadó, 142. o

⁸⁸ Steták József visszaemlékezése nyomán